

॥ ॐ तत्सत् ॥

इडिमणीहरण

नाटकना गायनो तथा संक्षिप्त सार.

लेखकः—महाराष्ट्रीशंकर अम्भाशंकर शर्मा.
मुम्बई.

छपावी प्रसीद्ध करनार,
ज्वेलरी यदुलाल हलसुभराम घोणसाळ
श्री देशीनाटक सभाजना मालेक

अमहाबाद.

आवृत्ति ७ व.

प्रत २५००

संपत् १९७४

सने ६९१८.

अमहाबाद, पानडारना नाके आवेदा धी मनहर प्रीन्टींग
प्रेसमां मोतीलाळ गणपतरामे छाप्यां.

मूल्य ०-३-० आना

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રાચીન
સમઠાવાદ
ગુજરાત કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

૧૭૮૩

આ નાટક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા એક્ટ કોપીરાઈટ ઈંગ્લીશ તથા
એક્ટ સને ૧૯૧૧ મુજબ પ્રસિદ્ધ કર્તાએ રજીસ્ટર કરાવ્યું છે
માટે કોઈએ છાપવું, છપાવવું, વેચવું, વેચાવવું તથા
બજાવવું, બજાવવું નહીં.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૭૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૩૬૫૫૬૧૨૨૫૧

વિષય ૬ - ૨ - ૬

પ્રસ્તાવના.

“રૂઝિમણી—હરણ”ના લેખકને અને મહારાજ સંબંધ અમે બંનેએ અમારે “બાલ સ્વરાજ્ય” છાત્રીને “પ્રાથમિકશાળા”ના નામથી જોળખાતા બંદિખાનામાં “મહેતાજી માખાપ” ની નજર નીચે નજરકેદની સ્થિતિ સ્વીકારી તે સમય કરતા પણ જૂનો છે.

અત્યાર સૂધી રા. મહારાણીશંકર ગુર્જર વાચકવર્ગને પોતાની લેખિનીની માત્ર અહિં તહિં જાંખીજ કરાવતા હતા. રાજઆતમાં આપણને એ સમયના તરણ “કવિ મહારાણીશંકર” નો પરિચય “મુંબઈ ગુજરાતી નાટક મંડળી” ના “નંદ બત્રીસી” ના પ્રયોગમાં થયો હતો. ત્યાર પછી સત્રિ દિન હિંદ મેયાનાં પેટ ભરીને ગાન ગાનાર અને અભિનિવેશભર્યા યજ્ઞક કરનાર, એ અરસામાં આખા ગુજરાતના ક્ષિતિજ ઉપર કોઈ આપણી નજરે પડેલ હોય તો તે આ ન્હાનો, ઉત્સાહી, “ઉપદેશક” જ હતો. આપણા ઘણા સાક્ષર મહારાજોને તો કદાચ એ વાત યાદ પણ નહિ હોય, કારણ કે બનવા જોગ છે કે એઓ સાહેબોને તે સમયે “સાક્ષર-કુંડાળા”ની બહારના એક ઉછરતા, “કાઠિયાવાડી,” “શિખાડ,” લેખકની કવિતાઓ નિધામાં લેવાની દુરસદ નહિ હોય! આમ “બનવા જોગ છે.” એટલુંજ નહિ પણ આમજ બન્યું છે એમ કહીએ તો ખોટું નથી. કારણ કે કયાંય પણ ગુર્જર સાહિત્યના વર્તમાન ઇતિહાસમાં કોઈ સમાલોચકે “શંકર સંગીતાવલિ,” “સતી સંગીતાવલિ,” “અરોહ,” “ચંદ્રગુપ્ત” આદિનું અસ્તિત્વ પણ સ્વીકાર્યું હોય એમ મહને યાદ નથી,—જે કે ગુર્જર સાહિત્યની કેટલીક જૂની, આબરૂદાર, પુરાણવસ્તુરોધક પહેડીઓમાંથી નિકળતાં ટાલ્યલાં અને પુરાણો ઉપર મહાસાબ્યાં ચિતરાયાં છે, અને તેના ઉપર અનેક માસિકોનાં અનેક પઢાર પાનાંઓના ન્યોછાવર થયા છે એ સર્વવિદિત છે !

આપણી ગુર્જર રંગભૂમિ ઉપર દરવર્ષે બહોળું સાહિત્ય બહાર પડે છે; તે બધું સંગીત અને ગણતરીમાં લેવા જેવુંજ હોય છે એમ કોઈ દાવો કરતું નથી, છતાં એ સર્વ નાટ્ય સાહિત્ય તરફ જે એક સામટી ઉપેક્ષા અને અવગણના આપણા સાહિત્યવિવેચકોએ આજ પર્યંત દર્શાવી છે તે કદિ પણ માફ કરી નહિ શકાય. છપાઈને બહાર પડ્યું અને એ છાપાઓમાં

નહેરાત પાન્યું તેટલું “સાહિત્ય” અને રણભૂમિ ઉપર હનરો પ્રેક્ષકોનું
ધ્યાન ખેંચનારે પણ મુદ્રાંકિત નહિ થયેલું બાકીનું સર્વ લખાણ “કચરો”
એવી વિચિત્ર વૃત્તના બુદ્ધિ હાલ આપણે ત્યાં પ્રવર્તે છે.

સંસ્કારી લેખકોની દૃષ્ટિએ પ્રેક્ષકોની દૃષ્ટિ સમિપ માત્ર થોડો સમય
પતંગીયાંની માફક ચમકીને પાછી હમેશને માટે મરણ શરણ થઈ આપણી
દૃષ્ટિમાંથી ખસી જાય એ ખરેખર ખેદજનક છે. આપણા નાટ્ય સાહિ-
ત્યોદ્યાનમાં ઠેર ઠેર એવાં અનેક સુગંધિત પુલો પોતાની સુગંધી નિર્જન
વાતાવરણમાં નિરર્થક ઠાલવી રહ્યાં છે. અલગત તેની સાથે પારાવાર
કચરો પણ ઉત્પન્ન થઈ રહ્યો છે. પરંતુ કચરો કચો અને સુવર્ણ કુંડ,
થોર કચો અને ગુલાબનો છોડ કચો, તેની કસોટી તો જ્યારે એ સર્વ સામગ્રી
સાહિત્યની પ્રયોગશાળામાં સ્વસ્થતાથી તપાસવામાં આવે ત્યારે થઈ શકે.
કારણ કે કેટલીકવાર શનિવાર અને રવિવારના ઠીરા સાંચે શોભાયમાન
અને ચમકદાર દેખાતાં નાટ્ય-રત્નો સાહિત્ય પ્રયોગશાળામાં કાચના કકડા
નીકળવા સંભવ છે આ પરિસ્થિતિ ધ્યાનમાં રાખીને “રૂકિમણી હરણ”નું
અવલોકન કરવામાં આવશે તો જરૂર તેમાં ઠેર ઠેર સુવર્ણ અને સુગંધીનો
અનુભવ થશે. શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર તથા રાધાજી અને રૂકિમણીના જીવનની પાંખ-
ડિએ પાંખડિએ પુલકવંતો પરાગ અને રસમયી મધુરતાજ ભરેલાં છે, એટલે
એ સુમધુર જીવનોને આલેખનાર નાટ્યકૃતિ એ પરાગ અને એ રસથી
સ્પર્શિત થયા વિના રહેજ નહિ શ્રીકૃષ્ણની આખી જીવનકથા એટલા
બધા રમણીય પ્રસંગોથી ભરપૂર છે કે એ બધા પ્રસંગોને ન્યાય આપવો
એજ વિષમ કાર્ય છે. તેથીજ લેખકે જે અનેક પ્રસંગોની ધટના કરવા
પ્રયત્ન કર્યો છે તેટલાથીજ તે ધન્યવાદને પાત્ર થઈ શકે છે. પ્રાચીન
અવસ્થાને વર્તમાન અવસ્થા સાથે જોડવાને અર્થે લેખકે રચણે રચણે પુલો
બાંધવાનું સુંદર સાહસ કરેલ છે. કર્મયોગ, સિદ્ધિ, પ્રારબ્ધ, ભક્તિઆદિનાં
નવાં પાત્રો થોડા લેખકે નવી રસપ્રદ ધટના તથા રાધાજીનું ભગિત-સ્વરૂપ
આલેખીને નાટ્યકારે ઈતિહાસની ચથાર્થતામાં અદ્ભુત મોહકતા ઉમેરી છે.
શ્રીકૃષ્ણનાં આદિતીય જીવન-સરવરમાંથી નહારી કાઈ નમ્ર નાટ્યકૃતિ માટે
એકાદ જારી ભરી લેવાનો મને લોભ થઈ આવ્યો હતો, પરંતુ એ સરોવરમાંથી
પોતાના નાટ્યધટો ભરવા અનેક લોકોએ હુબકીઓ મારીને એ સાગર સમ
સરવરને એટલું તો ટપોળી નાંખ્યું છે કે એ દિશામાં જવાની હું અત્યાર

સુધી હિમ્મત કરી શક્યા નથી. શ્રીયુત મહારાણીશંકરે તે હિમ્મત ખતાવી તે ખાતે હું એમને જોડેલો ધન્યવાદ આપું તેટલો ઓછો છે. કારણ કે હું માનું છું કે શ્રીકૃષ્ણની મહાન જીવનકલાના થોડા પણ અંશને કોઈ ગુર્જર નાટ્યકારે થયાર્થ ન્યાય આપ્યો હોય તો તે “રૂકિમણી હરણ” ના કતાએ આપ્યા છે.

સુખાર્થ તા. ૧-૬-૧૯૧૮

નૃસિંહદાસ ભગવાનદાસ વિભાકર.

લેખકના બે બોલ.

ભગવતી દેવી ગુર્જર ગિરાના ચરણમાં આ મારે “રૂકિમણી-હરણ” નામક ચતુર્થ નાટક-કુસુમ અર્પણ કરવામાં આવે છે. સિદ્ધાર્થ-સુધ્ધ, સ્નેહ-સારિતા, સુધાયન્દ તથા મધુ-જંસરી જેવાં પ્રતિભાસંપન્ન, નવજીવનજનક, પ્રજાપ્રિય નાટક-કિશોરોથી વતમાન ગુર્જર રંગભૂમિની દિશાઓને અદ્ભુત ચેતનમાં જળજીવાવનાર મારા માનનીય મિત્ર શ્રીયુત નૃ. બ. વિભાકર, પારીસ્ટર એક લો એ મારાં આ કેસુડાને પણ પોતાની સહભાવના-પ્રમાથી કમળવત્ ગણી તેનો પ્રસ્તાવ-પરાગ પ્રસાર્યો છે. તે ખાતર હું તેમનો અત્યંત આભારી છું. જે પ્રમાણે સાંપ્રતયુદ્ધમાં ન્યાય-સ્વાતંત્ર્ય-પ્રિય બ્રિટિશસામ્રાજ્યે પોતાનો મહાન પત્રીત હોશ-માનવજાતિની કાયમની સુખ-શાન્તિ, સમાનતા તથા નાનાં નિર્મળ રાજ્યાં તેમ પ્રજાજનોની સ્વતંત્રતા (ધુપાળ) જીવનવા સર્વસ્વના ભોગે અંપલાવ્યું છે અને તેમાં તન, મન, ધનથી મદદગાર થવા ભારતને પણ નોતર્યું છે તેજ પ્રમાણે આજથી પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાં શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના સમયનો ઇતિહાસ આપણું જોઈએ છીએ તો તત્કાલીન કસ, જરાસંધ, શિશુપાળ જેવા ગુહમી, સત્તાલોભી, પ્રજાપીડક રાજવડોના પંચામાંથી પૃથ્વીરૂપ ગાયત્રી પાલન કરનાર, ભગિની સુભદ્રા તથા પ્રજાજિની રૂકિમણી સમાન સ્ત્રી જાતિને ખળાત્કાર લગ્ન ચક્કુડમાંથી શુદ્ધ સ્નેહ લક્ષના સુધાજરણમાં વહાવનાર તથા ગીતાના કર્ન-ચોગમય ઉપદેશ-પ્રકાશથી અનુન સમાન કરોરા બલ્યા-ભટકયા મુસાફરોને ઉજ્જવળ ધર્મપથે વાળનાર તરીકે શ્રીકૃષ્ણ ગોપાલ-ગોવાળની અનિવાર્ય આવશ્યકતા હતી મારાં આ નાટકમાંથી ધર્મરાજધીરાજ શ્રીકૃષ્ણની પરિજ્ઞાનાય સાધૂનાં...યુગે યુગે એ પત્રીત ભાવવાની મારુંજ ખીડીશ રાજ્યજીવનની ધર્મ્ય ઘોષણા તરફ ભારતીય પ્રજાની ખરી કર્તવ્ય દૃષ્ટિ જગૃત થાય એ મારી અભીલાષા છે.

મહારાણીશંકર.

इकिमल्लीहरण नाटकनां प्रधान पात्रो.

नट वर्ग.

श्री कृष्ण—विश्ववंध द्वारकानाथ, इकिमल्लीना सौभाग्यकान्त, अद्वितीय राजनेता, जरासन्ध, शिशुपाण तथा इकमैयाना विजेता, स्वाकाक्षीन इतिहासना विधाता.

श्यामसुन्दर साधास्वामी—जेशीना वेशर्मा जससइपे श्रीकृष्ण-
जलदेव—श्रीकृष्णना ज्येष्ठ भाता.

कर्मयोग—श्रीकृष्णना कर्मयोगी भक्त, राधानो सहोदर, सिद्धिना प्रिय
वर. [आध्यात्मइपक पात्र.]

उग्रसेन—मथुरानरेश, श्रीकृष्णना मातामह, (माना आप)

सांद्दीपन—श्रीकृष्णना विद्यागुरु.

नन्द—श्रीकृष्णना पालकपिता.

धारज्य—श्रीकृष्णना गुडभाष (आध्यात्मइपक पात्र)

लीभक—इकिमल्ली तथा इकमैयाना जनक, कुंडनपुरनो नृप.

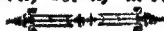
इकमी उर्ई इकमैया—इकिमल्लीना भाष, शिशुपाणनो साजो भवाने
धन्तेनर, सिद्धिना पराणो उमेदवार.

शिशुपाण—येहीपुरनो भूपति, श्रीकृष्णना मसीयाष भाष जतां कहर
विरोधी, इकिमल्लीने परणुवा अनुरागी.

जरासन्ध—तत्कालीन भारत-भगध-सम्राट्, कंसनो ससरो होवाथी
श्रीकृष्ण पर वैर राखनार.

काण्यवन—बुनाननो यवन सम्राट्, जरासन्ध-शिशुपाणनो भद्रभार.

आ उपरांत—अक्षयारीओ, कुमारो, यातुर्वर्ष्य प्रणननो, राजओ,
सैनीको, अनुयरो, केहीओ, सागरदेव इत्यादि.

નટી વર્ગ.

રૂકિમણી—ભીમકનન્દિની, રૂકમૈયાની ભગિની, શ્રીકૃષ્ણની જીવનપ્રણયિની

રાધા ભક્તિ } શ્રીકૃષ્ણની નિષ્કામ ભક્તિમૂર્તિ, કર્મયોગની ભગિની.
નોકરના વેશમાં કૃષ્ણ-કર્મયોગને મદદગાર તથા સિદ્ધિને
પરણુનાર સ્વયં રાધા.

સિદ્ધિ—શિશુપાળની પ્રેત, કર્મયોગની પ્રેમવલ્લભા. [આધ્યાત્મરૂપક પાત્ર]

યશોદા—શ્રીકૃષ્ણની પાલકમાતા.

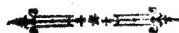
માયા—રૂકિમણીની જનની. ભીમકની ધર્મપત્ની.

આ ઉપરાંત—સખીઓ, દાસીઓ, કુમારિકાઓ, નર્તકી,
ગાયિકાઓ, ઇત્યાદિ.

સ્થળ—ગોકુળ, દારકા, કુંદનપુર, ચેદીપુર તથા તેની વચ્ચેના વન-

ગિરિ-આશ્રય-હર્યો.

સમય—પાંચ હજાર વર્ષ પૂર્વતો.

॥ ॐ. तत्सत् ॥

इकिमल्लीहरण नाटकनी अल्प रुपरेखा.

नान्दी अन्ते सूत्रधार तथा नटी वચ्चे नाटकना ઉદ્દેશરૂપ શ્રીકૃષ્ણનાં ઐતિહાસિક આદર્શજીવન તથા સ્ત્રીઓનાં સ્વાતંત્ર્યલગ્ન-વિધાન સંબંધમાં પ્રાસ્તાવિક ચર્ચા. ભારતોત્થતિને સૂચવતી ગીતિ ગાઇને વિદાય થવું.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો-સ્થળ-સાંદીપન ઋષિનું ગુરુકુળ-બ્રહ્મચર્યાશ્રમ.
 “ અમે ભારત માતાના ઉદ્ધારક સંતાન ” એ સ્વદેશભક્તિભાવ ભર્યાં ગાનપૂર્વક નટવર શ્રીકૃષ્ણનો અન્ય બ્રહ્મચારીઓ સાથે પ્રવેશ. શ્રીકૃષ્ણ કાષ્ઠ કાપે છે.—અને બીજા વિદ્યાર્થીઓ જુદી જુદી આશ્રમ-સેવામાં પ્રવૃત્ત થાય છે. પાણી ભરતાં પ્રારબ્ધ પડે છે અને તેથી બણાવવા ગણાવવા સાથે આવાં કામકાજ કરાવવાની ગુરુકુળ કેળવણીની પદ્ધતિ ઉપર તેની રમુજ પ્રશ્નપરંપરા શરૂ થાય છે. જેના શિક્ષણ શાસ્ત્રવિષયક તથા અત્યારની હિન્દી પ્રબળ વિચારવા લાયક આવશ્યક ઉત્તરો શ્રીકૃષ્ણ આપે છે. કર્મયોગની કૃતગતા અને કૃષ્ણ સેવામાં જીવન જોડવાની પ્રતિજ્ઞા, પ્રારબ્ધની પણ કૃષ્ણાધીન રહેવાની પ્રસન્નતા. જરાસંધ, શિશુપાળ આદિ મથુરાપર હલ્લો લાઇ જાય છે. માટે શ્રીકૃષ્ણ—બલદેવને મદદે જોલાવવા નાના ઉગ્રસેન આવે છે. ગુરુનું આશીર્વાચન તથા સમાવર્તન સંસ્કાર પામી માતૃભૂમિના રક્ષણાર્થે જવા “ હે માતૃભૂમિ તારે ચરણે હું શીર નમાવું ” એ ગાન સાથે પ્રસ્થાન. બાદ રૂકમ્બેયો છળથી રૂકિમણીને શિશુપાળ જોડે પરણાવી

દેવા તેણીને રથમાં લાવે છે, રૂકિમણી શિશુપાળ પ્રતિ અનાસકિત તથા શ્રીકૃષ્ણ પ્રતિ પૂર્ણ ભક્તિ બતાવે છે. ભાષ બહેન વચ્ચે ચક્રમક ત્યાં રૂકિમણી જોડે પરણાવવા પોતાની બેન સિદ્ધિને લઈને શિશુપાળ પણ આવી ચડે છે શિશુપાળ રૂકિમણી આપસમાં સાજે સાજા થવાની આતુરતાથી તેઓને અંદરખાનેથી ઉડાવતા પ્રારબ્ધ જોડીને હાથે રૂકિમણી સિદ્ધિને પરણવા તૈયાર થાય છે કે શ્રીકૃષ્ણ તથા કર્મયોગ આવી તેઓને અટકાવી ભગાડે છે, અને બંને કુમારિકાઓનું તારા મેત્રક બેચે છે શ્રીકૃષ્ણ હાલ માટે તો રૂકિમણીને કુન્દનપુર જવા બલામણ કરે છે, જેથી રૂકિમણી કયવાતે બંને “પ્રભુજી, આ શરણાગતને હવે ના વિસારજો ” એ પ્રાર્થના કરતી સિદ્ધિ સાથે વિદાય થાય છે. બાદ સસેન શત્રુઓનું, આવી ચડવું. યુદ્ધ. કર્મયોગનું શિશુપાળના હાથમાં પકડાવું. શ્રીકૃષ્ણનાં સુદર્શન ચક્રમાં દુશ્મનોનું ફસાવું અને હારવું-નાશવું.

ચિત્રાકાર—(ટખો.)

પ્રવેશ ૨ જો—ગોકુળગણી.

ગોકુળમાં શ્રીકૃષ્ણ પંચારતા હોવાથી રાધા તેની સખીઓ સાથે કૃષ્ણાનુગાન ગાતી પ્રવેશે છે. શ્રી કૃષ્ણના બાલ્ય તથા યુવાન જીવનપર ચર્ચા. બહાલાનાં વધામણા માટે “ હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ હરે ” એ કીર્તનધુનમાં વાસીંદુવાળી, પાણી છંટકારી, તથા ફૂલ છાંટી સર્વે જાય છે. ત્યાં લોકોના હર્ષોદ્ગાર વચ્ચે શ્રીકૃષ્ણની પધરામણી દુશ્મનોના હુમલામાંથી પોતાના રક્ષક તથા દેશોદ્ધારક શ્રીકૃષ્ણ માટે લોકોનો આભારનો સત્કાર. શ્રીકૃષ્ણનો નમ્ર ભાવે પ્રતિકાર. દેશસેવક તથા લોકનાયક થવા ઇચ્છનારના કર્તવ્યાધિકાર ઉપર શ્રીકૃષ્ણનો

નિષ્કામ કર્મયોગમય ઉપદેશ; સમાજશાસ્ત્રનો વિધિ-પ્રદેશ. બાદ નંદ તથા યશોદા સાથે સ્નેહ-સંમિલન. દ્વારકા સામ્રાજ્ય સ્થાપી ત્યાં વસવા જવા તેઓ પાસે વિદાયગીરી માગવી. નંદ યશોદાનો વાતસલ્ય મોહ યશોદાને ઉદ્દેશી શ્રીકૃષ્ણનો માતાઓને શૌર્યભર્યો સંદેશો. યશોદા, કૃષ્ણને રાધા સાથે પરણવા અતુરોધ કરે છે. કૃષ્ણ શ્રીમુખથી રાધા માટેનો પોતાનો દેહાતિરિક્ત અપૂર્વ આધ્યાત્મિક સંબંધ દર્શાવે છે. સર્વનાં પ્રસ્થાન પશ્ચાત્ રાધા કૃષ્ણની અન્યોઅન્ય અનન્ય આત્મ-ભક્તિ. રાધાનાં શ્રીકૃષ્ણચરણમાં સર્વ સમર્પણથી પ્રસન્ન થઈ “ રાધા કૃષ્ણ રાધાકૃષ્ણ દુનિયા ગાશે ” એ ભવિષ્ય કથન સાથે શ્રીકૃષ્ણ રાધાથી જુદા પડે છે.

પ્રદેશ ૩ જો—સ્થળ—કુંદનપુરમાં ઉંઘાન.

પ્રકૃતિ પુરુષની લીલાલીનતા ગાતી રક્તિમણી તથા સખીઓ. સખીઓના ગમન બાદ શ્રીકૃષ્ણ, શ્યામસુંદર રાધાસ્વામી જ્યોતિષીને નામે જસુસ વેશે પ્રવેશે છે. રક્તિમણીનો ભ્રમવિભ્રમ. પુરુષ વેષમાં રાધાના નોકરરૂપે ભક્તિ નામ બારણુ કરી રાધા આવે છે. અને આક-કતરી રીતે રક્તિમણીની આતુરતા વધારવા “ રાધા કૃષ્ણને વરી છે. માટે રાધાની આડે આવી કૃષ્ણને નહીં પરણવા ” માટે રાધાનો સંદેશો સંભળાવી રક્તિમણીને બનાવે છે. ભક્તિના બનાવટી સમાચારથી ખુશ થતો રક્તિમણી આવીને એ ગોવાળીયા કૃષ્ણ ઉપરનો મોહ છોડી દેવા રક્તિમણીને સમજાવે છે. રક્તિમણીની કૃષ્ણપર દૃઢ પ્રીતિ જાહેર કરવી અને રક્તિમણીની ક્રોધમાત્રા વધવી. શ્યામસુંદર બનેલા શ્રીકૃષ્ણ ભક્તિ નામધારી રાધાને ખુબ બનાવે છે. કૃષ્ણને નહિં એલખી શકવાથી રાધાનો ગુસ્સો. પ્રારબ્ધ જોશી અને શ્યામસુંદર જોશીના જોશનો બાંધ ભર્યો ગોટાળો. રક્તિમણીનું લગ્ન કૃષ્ણ સાથેજ થશે અને

સિદ્ધિનું કર્મયોગ સાથે એમ શ્રીકૃષ્ણનું કથન. રૂકમૈયાનો પિત્તો ઉછળે છે અને રૂકિમણીના સ્વયંવર વખતે શ્યામસુંદર (કૃષ્ણ) ના જોશને જુદો ઠરાવી શિક્ષા કરવા તથા દારકાથી કૃષ્ણને ત્યાં પેસવા નહિ દેવાની શેખી બતાવવા શ્યામસુંદર રૂપ કૃષ્ણનેજ નજરકેદ તરિકે પકડી પોતાની બેવકુશીની જાળમાં પોતેજ જકડાય છે.

પ્રવેશ ૪ થો—સ્થળ—કુન્દનપુરનો રાજમહેલ.

શ્યામસુંદર શ્રીકૃષ્ણનો દૂત છે એમ સમગ્ર રાજદૂતને પકડી અધર્મ કર્મ નહિ કરવા રાજા ભીમક રૂકમૈયાને સમજાવે છે. કૃષ્ણના નામ પર રૂકમૈયાની હાય બળતરા અને તે ગોવાળિયાને રાજા તરીકે નહિ સ્વીકારવાની ઉદ્વેગતા. શ્યામસુંદર પોતે કૃષ્ણનાં ગોપાળ કે ગોવાળ નામથી તથા કામથી કૃષ્ણનું નૃપત્ય સાબિત કરે છે, અને કૃષ્ણ રૂકિમણીનેજ પરણશે એમ ફરીને જોશ જાહેર કરી રૂકમૈયાને ક્રોધના દડા પેઠે ઉછાળે છે. ભીમક પણ શ્યામસુંદરના કથન પ્રમાણે કૃષ્ણ-રૂકિમણીના સગપણમાં સંમત થાય છે. “સખતર હો તો આવા હો” એ પ્રારબ્ધની મીઠી ટકારો સાથે બાપ ઉપર દીકરાના ધમપછાડા. રૂકિમણીની ધન્યજીવન વર્તવા રૂકમૈયાને સલાહ આપી ભીમક જાય છે. બાદ રૂકિમણીના સ્વયંવરમાં શિશુપાળને જાતે બોલાવી લાવવા તથા ત્યાં જઈ ભક્તિદ્વારા કર્મયોગને જતો કરી સિદ્ધિને પરણવા તેમ શ્યામસુંદરના જોશને જુદો પાડવા તેને સાથે લઈને ચેદીપુર જવાની ભાંજગડ કરતો રૂકમૈયો પ્રયાણ કરે છે. કૃષ્ણ એકલા ઉભા છે ત્યાં (રાધા) ભક્તિ સાથે રૂકિમણી આવીને શ્યામસુંદરને દારકા ચાલ્યા જવા તથા સ્વયંવરમાં જલદી કૃષ્ણને મોકલવા આગ્રહ કરે છે. કૃષ્ણ જાય છે, અને ભક્તિ ઉર્ફે રાધાને તથા રૂકિમણીને બનાવવા ખુદ રાધા બનીને આવે છે. રાધાનો અચંબો, રૂકિમણીની મુંઝવણ. રાધારૂપે કૃષ્ણ રૂકિમ-

હીને શ્યામસુંદર જોડે પરણવા તથા પોતાની એટલે રાધાની વચ્ચે આવીને કૃષ્ણને નહિ પરણવાની સલાહ આપે છે. રૂકિમણી, જો પોતાને કૃષ્ણ નહિ મળે તો આપઘાત કરવા મરજી બતાવે છે. રૂકિમણીની આ હૃદયપરીક્ષાને અંતે રાધા જોલ કૃષ્ણ એવી શરતે રૂકિમણીની વાત માને છે કે રૂકિમણી, (રાધાવેશવાળા) કૃષ્ણને (પુરુષ વેશવાળી રાધા) ભક્તિ જોડે પરણાવી આપે. રાધાની અકળામણ. રૂકિમણી કૃષ્ણ રૂપ રાધા અને રાધા રૂપ ભક્તિનું પાણિયહણ કરાવી જાય છે. પાછળથી કૃષ્ણ રાધાની ગમ્મત ઉડાવે છે. રાધાની લુલ્લુલામણી, આખરે આ-ળખાણ અને “આ તે દેવી કન્હૈયાજી માયા તમારી” એ રાધાનાં કૃષ્ણમાયાનાં ગુલતાન ગાન સાથે પ્રસ્થાન.

પ્રવેશ ૫ મો—

સ્થળ—શિશુપાળની રાજ્યધાની એદીપુરમાં પથ્થરની ખાણ.

“અમારી ગુર્જર ભૂમિમાં ” એ દારકા દેશની ભક્તિભરી સંગીતિ સાથે કર્મયોગ આદિ કેદીઓ પથ્થર કાપે છે. પહેરેગીરનો અત્યાચાર, કેદીઓ ઉસ્કેરાય છે. કર્મયોગ સત્યાગ્રહના સિદ્ધાન્તથી ઉપ-દેશ આપી તેઓને શાન્તિ આપે છે. આ ઉપદેશથી પહેરેગીરની વૃત્તિ દેવતાઇ બની જાય છે, અને આવી રાક્ષસી નોકરી છોડી કૃષ્ણસેવામાં ચાલ્યો જાય છે. પાછળથી સિદ્ધિ આવીને બીજા કેદીઓને જતા કરે છે અને કર્મયોગને પણ ચાલ્યા જવા અને પોતાને સાથે લઇ જવા આગ્રહ કરે છે. ત્યાં શિશુપાળ, રૂકિમણી આદિ આવી ચડે છે. શિશુ-પાળનો ગુસ્સો, કર્મયોગને પથ્થરમાં દાટી દેવાનો મૃત્યુદંડ આપે છે. સિદ્ધિની વિનવણી અને કર્મયોગ તરફની લાગણી. શિશુપાળ-પથ્થર પર પાણી. સિદ્ધિ પણ કર્મયોગની સાથે દટાવા તૈયાર થાય છે. દેહ-મોહ પર આત્મવાદની ફતેહ, શિશુપાળ પીગળે છે. ભક્તિ વેષમાં રાધા

કર્મયોગને છોડી મુકવા શિશુપાળને કહે છે. રૂકમૈયો પણ રાધાને પ્રસન્ન રાખવા તેણીના બાધ કર્મયોગને જતો કરવા શિશુપાળને કહે છે. પ્રારબ્ધ અને સ્યામસુંદર (કૃષ્ણ) બંને જોશના પલટો મારે છે. રૂકમૈયો ત્રિશંકુની મારક અક્ષર લટકતો રહે છે, અને સ્યામસુંદરના જોશને ખોટો પાડવા શિશુપાળ સિદ્ધિને ભક્તિના પુરૂષવેશમાં રહેલી રાધા જોડે પરણાવે છે. કર્મયોગને છોડી મુકે છે ને સર્વે રૂકિમણી સ્વયંવરમાં જવા પ્રસ્થાન કરે છે.

સીન ટ્રાન્સફર.

પ્રવેશ ૬ હો—સ્થળ—કુંદનપુરમાં સ્વયંવર મંડપ.

નૃત્ય બાદ રાજા ભીમક રૂકિમણીને સ્વયંવર નિયમ પ્રમાણે પ્રસન્ન પડે તે રાજાને વરવા કહે છે. રૂકમૈયો શિશુપાળના ગળામાં વરમાળ આરોપવા રૂકિમણીને દબાવે છે. રૂકિમણી સ્વયંવર તથા લગ્નના આદર્શ ઉપર મક્કમ રહી મરજી મુજબ પરણવા દબતા બતાવે છે. ભીમક પુત્રીના પક્ષ લે છે ને આપ દીકરા વચ્ચે પણ રકઝક. રૂકિમણી “હું શ્રીકૃષ્ણજીની પાછળે ઘેલી થઈ જો” એ મંગીતિમાં પોતાની કૃષ્ણ પ્રતિપૂર્ણ આસક્તિ જાહેર કરે છે. શિશુપાળ જરામંથ આદિ કૃષ્ણનું નામ સાંભળતાં લાલ પીળા થઈ તેને હલકા ઉપનામોથી તિરસ્કારે છે કે સ્યામસુંદર પ્રવેશી તેઓને રાજધર્મ તથા કૃષ્ણ પરાક્રમથી સાવચેત કરે છે. દુસ્મનોના ક્રોધ, કૃષ્ણ તરિકે સ્યામસુંદરનું પ્રકટ થવું. બલદેવ, કર્મયોગનું આવી પહોંચવું. દુસ્મનોને ભય વિસ્મય. રૂકિમણીનો પ્રણયભિનય.

ટૂંકલો.

ટૂંકપ.

પ્રથમ અંક સમાપ્ત.

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ જો.—સ્થળ—કુંદનપુરમાં અતિથિ-ભવન.

કૃષ્ણ સંદેશ વહતો કર્મયોગ રૂકિમણીને દારકા વળાવવા ભીમકને પ્રાર્થે છે. ભીમક સંમત થાય છે કે રૂકિમયો આડે આવે છે. શિશુપાળની તરફેણમાં કૃષ્ણ સામે લડાઈ જાહેર કરી લડવા આવવા તથા ખર્ચ આપવા પ્રજાપર રૂકિમયે ફરજ પાડેલી હોવાથી બળવો ફાટી નીકળ્યાના સમાચાર સૈનિક આપે છે. રૂકિમયાની મુખાંધ બરેલી રાજનીતિ સામે ભીમક તથા કર્મયોગનાં પ્રતિવાદ. પ્રજાની વફાદારી તથા લડાયક તૈયારીપર રાજસત્તાની સ્થિરતા વિષયક ચર્ચા. રૂકિમયો દારકાપરની દરિયાઈ લડાઈમાં સામેલ થવા જાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો.—સ્થળ—દારકાનો સામુદ્રિક પ્રદેશ.

દારકા સ્થાપનાનો મંગલોત્સવ. રાધાને હાથે શ્રીકૃષ્ણના આવ-લાંતી પ્રતિષ્ઠા. શ્રીકૃષ્ણનો ચાતુર્વર્ણ્ય પરત્વે કર્તવ્યોપદેશ. શિશુપાળ જરાસંઘ તરફથી રૂકિમયાનો શ્રીકૃષ્ણને ઉદ્ધત સંદેશ. દરિયાઈ લડાઈ. દુશ્મન વહાણોનું કુખવું.

ટૂંકો.

પ્રવેશ ૩ જો.—સ્થળ—કુંદનપુરમાં રાજમહેલ.

દાર્પા છતાં તમાયો મારી લાલ ગાલ રાખ્યા જેવી રૂકિમયા શિશુપાળની શેખી. પ્રારબ્ધની મીઠી મસ્કરી. તેના જોશપર શંકા. પ્રારબ્ધના રમુજ ઉત્તરો. કૃષ્ણપર વૈર વાળવા યુનાનના રાજ કાળ-યવનને ત્રણ કરોડના લસ્કર સાથે ખેલાવી લાવવા શિશુપાળ પ્રારબ્ધને મોકલે છે. પાછળથી રૂકિમણી અને શિશુપાળનો મેળાપ. શિશુપાળનો શૂમાર રૂકિમણીનો તિરસ્કાર.

પ્રવેશ ૪ થો.—સ્થળ—કુંદનપુરમાં અતિથિ-મન.

રૂકમૈયો સુતેલી સિદ્ધિ પાસે એકાન્તમાં આવે છે. સિદ્ધિની હોશિયારી અને બહાદુરી. રૂકમૈયાનું બહીસે મોઢે પાછું વળવું. પાછળથી ભક્તિવેશમાં રાધા અને સ્ત્રીવેશમાં કર્મયોગનું આવવું. સ્ત્રી વચ્ચે સ્નેહ લગ્ન. હાસ્યમગ્નક. ભક્તિનું રાધારૂપે પ્રકટ થવું. કર્મયોગ માટે સિદ્ધિની અધીરાઈમાં “ ધીરાં ભાભી અધીરાં ” એ મીઠાં મેણું બર્બાં ગાણા સાથે રાધા સ્ત્રીવેશ ધારી કર્મયોગને મેળાવે છે.

પ્રવેશ ૫ મો.—સ્થળ—જંગલ.

શ્રીકૃષ્ણ અને શિશુપાળ વચ્ચે ગરમ સંવાદ. વિદેશી-વિદર્ભ કાળયવનને ભારતમાં બોલાવવા માટે કૃષ્ણના શિશુપાળને ઠપકો. શિશુપાળની નિર્લજ્જતા. કાળયવનનું આવવું. હિન્દી ભાષા નહિં જાણવાની મોકાણુ. પ્રારબ્ધનો બંધાગીરીનો ભાંગરો. કૃષ્ણ અને કાળયવનની દોડાદોડી. પ્રારબ્ધની પાછળ કાંધિયાગીરી.

પ્રવેશ ૬ હો—સ્થળ—ગિરિનાર પવંતનો વન્યવિભાગ.

મુચકંદ મુનિ સુતેલ છે તેનાપર કૃષ્ણ પોતાનો ઉપરણો ઓઢાડી ખાણુએ ઉભે છે. કાળયવન તથા પ્રારબ્ધ આવી પહોંચે છે કૃષ્ણના વચ્ચથી ઢંકાએલા, સુતેલા મુચકંદને કૃષ્ણ સમજી કાળયવન લાત મારે છે અને પરિણામે બળી મરે છે. કૃષ્ણ પહાડપર ચડી જાય છે કે પાછળથી શિશુપાળ રૂકમૈયો આવી પહાડને સળગાવી મૂકે છે.

—સીન ટ્રાન્સફર—

પ્રવેશ ૭ મા.—સ્થળ—કુંદનપુરમાં તપોવન.

શકિમણી શ્રીકૃષ્ણ સ્તવન કરી રહી છે ત્યાં સાધુ વેશે કૃષ્ણ પ્રવેશ છે. શકિમણીની પ્રેમપરીક્ષા. સાધુ વેશધારી કૃષ્ણ શકિમણીને પરણવા માગણી કરે છે ને શકિમણી તેને નહિ ઓળખી શકવાથી ક્રુદ્ધ બને છે. કૃષ્ણ પ્રસિધ્ધ થાય છે ત્યાં દ્વરથી શિશુપાળ શકમૈયાને આવતા જોઈ પોતાની પ્રતિમામાં છુપાઈ જાય છે. “કૃષ્ણ પહાડમાં બળી ગયો” એવા સમાચાર આપી શકમૈયો શકિમણીને હવે શિશુપાળ સાથે પરણવા આગ્રહ કરે છે. શકિમણી કૃષ્ણ પ્રેમમાં મગ્ન રહે છે. શિશુપાળ મૂર્તિ બાંગવાની તજવીજ કરે છે કે રાધા, કર્મયોગ, પ્રારબ્ધ અને સિધ્ધિ વચ્ચે પડે છે. શિશુપાળનો બડબડાટ, મૂર્તિમાં કૃષ્ણ હોવાથી મૂર્તિનો હલબલાટ. શિશુપાળનો ઉત્પાત. કૃષ્ણની જાહેરાત. દુશ્મનોના ગમરાટ, સ્નેહીઓ સનાથ.

ટૂંકો.

ટૂંકા.

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.—સ્થળ—કુંદનપુરમાં રાજમહેલ.

શકિમણી શ્રીકૃષ્ણપર પ્રેમપત્રિકા લખે છે ને તેને પ્રારબ્ધ સાથે દારકા મોકલે છે. પાછળથી શકમૈયો બીમકને કેદ કરીને લાવે છે ને શકિમણીને શિશુપાળ જોડે પરણવા દયાલુ કરે છે. પિતૃમક્તા શકિમણી કળથી શકમૈયાનું મન મનાવે છે અને પિતાને છોડાવે છે.

પ્રવેશ ૨ જો—સ્થળ—જંગલ.

પ્રારબ્ધ અને સ્ત્રીવેશધારી કર્મયોગનો મેળાપ. પ્રારબ્ધનું લક્ષ્ય બનવું અને તેને પરણવા તૈયાર થવું. કર્મયોગ મોહીત પ્રારબ્ધને પગે લગાડે છે અને આખરે પ્રસિદ્ધ થઈ પ્રારબ્ધ પર પોતાનું પુરુષાર્થનું પ્રાપ્ત્ય સાબિત કરે છે. પોતાની કુંદલથી પ્રારબ્ધ પણ કર્મયોગને બનાવે છે અને તગદીર કે તદખીર એ બંનેનું પરસ્પર સમાધાન પામે છે. કર્મયોગ સ્ત્રીવેશે રૂકિમણીદરણનું કાર્ય પાર ઉતારવા કુંદનપુર જાય છે અને થાક્યો પાક્યો પ્રારબ્ધ જરા આરામ લેતો સુઈ જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો—સ્થળ—હારકામાં શ્રીકૃષ્ણ સદન.

ગૌડાક્ષણના સેવક તરીકે પોતાને મનાવતા શ્રીકૃષ્ણ સુતેલા પ્રારબ્ધની ચરણ સેવા કરે છે. પાછળથી નર્તિકીઓ તથા ગાયિકા નૃત્ય-ગાનથી પ્રારબ્ધને જગાડે છે. પ્રારબ્ધ જંગલમાંથી મંગળ થએલું જોઈ આશ્ચર્યમૂઠ બને છે અને પોતાને મરીને સ્વર્ગે અવતરેલો માને છે. તેનો હાસ્યજનક સંમોહ. આખર શ્રીકૃષ્ણને મળે છે અને રૂકિમણીની પ્રેમપત્રિકા અર્પે છે. પ્રારબ્ધને પણ કર્મયોગની માફક સ્ત્રી વેશે કાર્ય પાર પાડવા શ્રીકૃષ્ણ મોકલે છે. બળદેવની લશ્કરી તૈયારી પ્રજાની વફાદારી.

પ્રવેશ ૪ થો—સ્થળ—કુંદનપુરમાં ઉદ્યાનહર્યં.

પ્રારબ્ધ તથા કર્મયોગ અનુક્રમે રૂકિમણી અને સિદ્ધિ બનીને આવે છે અને રૂકિમણી પુરુષવેષે શ્રીકૃષ્ણ પાસે ચાલી જવા પ્રવેશે છે. પાછળથી સિદ્ધિ આવે છે, અને સર્વે તેને બનાવે છે, સિદ્ધિની મુઝવણ. આખરે સિદ્ધિ સર્વને પામી જાય છે અને કર્મયોગને ચીડવવા

પુરુષવેશધારી રૂકિમણી પર મોહ બતાવે છે. “મદન મોહનમાં બાધ હું મ્હોવામ ગઈ” એ ગાન ગમ્મતપૂર્વક રૂકિમણી સાથે ચાલી જાય છે. પાછળથી દાસી બોલાવવા આવે છે જેની સાથે સ્ત્રીવેશધારી પ્રારબ્ધ તથા કર્મયોગ જાય છે.

પ્રવેશ ૫ મો—સ્થળ—કુંદનપુરમાં કુંળદેવીનું મંદિર.

શિશુપાળ તથા રૂકમૈયો લશ્કર સાથે ખુશી થતા હોવા છે, અને હવે તો જરૂર રૂકિમણી-સિદ્ધિને પરણવા એકબીજા પોતાને મોઢે મીઠું બને છે. સ્ત્રીવેશમાં પ્રારબ્ધને કર્મયોગ પ્રવેશે છે. માયામા પ્રારબ્ધને રૂકિમણી સમજી આશીર્વાદ આપે છે. બાળ પાર ઉતરે છે અને બાયડે બાયડા પરણે છે કે સૈનિક આવીને રૂકિમણી-સિદ્ધિના હરણુ સમાચાર આપે છે. પ્રારબ્ધ તથા કર્મયોગ પ્રસિદ્ધ થાય છે. અકળાટ ગભરાટ-

—સીન ટ્રાન્સફર—

પ્રવેશ ૬ હો—સ્થળ—દ્વારકામાં લક્ષ્મીમંડપ.

લક્ષ્મીમાં શ્રીકૃષ્ણના હાથે રૂકમૈયો-શિશુપાળ હારે છે. શિશુપાળને જીવતદાન રૂકમૈયાને શ્રીકૃષ્ણ હણવા જાય છે કે રૂકિમણી પોતાના બાઇને ઉગારવા અત્યંત આજીજી કરે છે. રૂકિમણીની વિનિતિથી શ્રીકૃષ્ણ રૂકમૈયાને જતો કરે છે, સર્વે આવી પહોંચે છે. પૂર્ણ જ્યકાર વચ્ચે શ્રીકૃષ્ણ તથા રૂકિમણીનું પાણિગ્રહણ ભગવતી રાધા સ્વહસ્તે કરાવે છે. રૂકિમણી પોતાને હાથે કર્મયોગ તથા સિદ્ધિને જોડે છે.

અન્તિમાભિનંદન ને આશીર્વચન,—ઇત્યોમ શમ

સમાપ્ત

॥ ॐ तत्सत् ॥

इकिमणीहरुण नाटकनां गायनो.

सूत्रधार-आणाओ— (१)

अक्षांड केइं आकर्षणु श्रीकृष्ण^१ नाम.

हुनियातु दीपन-चन्द्र^२ आनन्द धाम०—अक्षांड.

तुं गोप-नामक पृथ्वीनो पालक

गोपी-धन्द्रिय वृत्तिनो आत्म नायक

आ सुर्ष गोलोके तुज रास रमाराम०—अक्षांड.

आणाओ— (२)

भारतवर्षनीरे तमे जे उन्नति करवा याहो,

प्राचीन काणनीरे जहोअबाली अहवा याहो—भारत०

अक्षय्यने पाजो कन्या-वर विक्रयने टाजोरे,

रामसीता कृष्ण-इकिमणीनां जेडां घरघर अनावो;

जे पूर्वज सम उत्तम कर्म करी जन्मभूमिनो जय

गाओ—भारत०

१ कृष विलेखने विलेखनम्—आकर्षणम् ॥ २ चदि-
आह्लादे दीप्तौ च ॥

કૃષ્ણ—

(૩)

અમે ભારત માતાના ઉદ્ધારક સંતાન
 અમે બ્રહ્મચર્ય પાળી બન્યા મહા મસ્તાન—અમે
 વિશ્વામિત્ર, પરશુરામ, રામ, લક્ષ્મણ, હનુમાન,
 તેના સમાન જીવન કરીએ બળવાન.
 યમ ને નિયમ ધારી, વિદ્યા તપને સંભાળી,
 ધૈર્ય, વીર્ય શૌર્યથી ધૂજવીએ જહાન.
 પામીએ પવિત્ર ચરિત્રે, વીરો સમાં સન્માન—અમે

કૃષ્ણ—

*(૪)

હે માતૃભૂમિ, તારે ચરણે હું શિર નસાવું,
 તન, મન, અને જીવનનું બલિદાન હું ચડાવું—હે
 તું છો તિલક કપાળે, તું છો ગળામાં માળા;
 કીર્તન તું જીભમાં છે, દર્શન હું તારૂં ચાહું—હે
 જેથી સપૂત ઉપજ્યા ધ્રુવ, રામ—ભત્ર જેવા;
 તે તારી ધૂળને હું, મુજ શિર ઉપર ચડાવું—હે

(૫)

રૂકિમણી—પ્રભુજી આ શરણાગતને હવે ના વિસારજો,
 ચરણામૃતની માછલીને વિરહે ના મારજો—પ્રભુ
 કૃષ્ણ—^૧જે ભાવે મુજને ભજે, તેને હું ભજનાર;

* કવીન્દ્ર રવીન્દ્રનાં કાવ્યપ્રસ્થી.

१ ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् ॥

॥ ગીતા ૪—૧૧ ॥

મારાં સાચાં સ્નેહીનો, હું છું તાબેદાર;
રૂકિમણી—નાથ, હાથ સોંપ્યો છે તારને ડુબાડને—પ્રભુ.
રાધા— (૬)

પધારે કૃષ્ણ ચરણાં, અમી ઝરણાં શાં આંગણે
 એવાઈ મારાં તન, મન, ધન, એ પ્રભુને કારણે—પધારે.
 વાળે વાસીદું કઈ, પીંડ તણું પાથરણું
 અશ્રુભરી આંખ—અંજલીએ અર્ધ્ય દઉં,
 પાદુકા—હાથેલી ધરું, પ્રાણ-કુસુમડાં સમર્પું;
 આરતિ ઉતાડું આત્મ-દીવડે— પધારે.

રાધા-સખીઓ— (૭)
 હરે કૃષ્ણ, હરે કૃષ્ણ, હરે કૃષ્ણ, હરે,
 શ્રી કૃષ્ણઃ શરણં મમ—એ જાપ અન્તરે—હરે૦
 ત્યાયે સુધર્મની હાણ, ને અધર્મ બહુ આવી પડે,
 ઉદ્ધારવા સંસારને, એવા મહાત્મા અવતરે;
 તેનાં દર્શન કરવા આ નયણાં ટળવળે—હરે૦
કૃષ્ણ— (૮)

રાધાકૃષ્ણ રાધાકૃષ્ણ દુનિયા ગાશે,
 પણ રૂકિમણી-કૃષ્ણ ન કહેવાશે— રાધા૦

૧ પીંડ=શરીર.

૨ યદા યદા હિ ધર્મસ્ય ગ્લાનિર્ભવતિ ભારત.

॥ ગીતા ૪-૭ ॥

‘મુજમાં મન ને લજન મુજમાં, મુજમાં યજન-નમન હું વિધે;
મારા પરાયણ તારો આત્મા, તે મારામય થઈ જાશે,
તુજ નામ અમર મુજ સહ થાશે— રાધાજી

ફકિમણી-સખીઓ— (૯)

જીઓને ખડેનો દે શીખ સતી-^૨ પ્રકૃતિ,
રહી પતિ-પ્રભુને ચરણેરે;
થતી અધીન પોતે જેમ કંથ કેળવે,
નિત્ય ઓત પ્રોત સ્વામી શરણેરે— જીઓને.
ઉઘાટેવીએ કનકનો, રચ્યો નલે બાજેઠ;
પધરાવી પૂજી રવિ, લેટી પિયુની જ્યોત.
વિમળી કમળી અલિને મળીને મલકાય,
પરાગ છાંટી કરતી, પ્રિય જામરની ^૩અમલકાય.
પ્રાણનાથ જળથી રમી, માછલી હરખાય;
શીખવે કે તેવી કાન્તથી પ્રીતિ રખાય.
હંસ હંસી, સારસ સારસી સોહાયેરે;
તેવાં મન જડવા, પ્રેમીને કહેવાયેરે;
ઉંચા ગિરિવર-પિયરેથી નદી રીઝી ધાયેરે,

૧ મનમના ભવ મદ્ધત્તો ભવ મદ્યાજી માં નમુસ્કરુ.

॥ ગીતા ૯-૩૪ ॥

ખારા નીચાચ પ્રિય-પિયુ દરિયે લેખાયેરે,
 દાસી સન્ધ્યા ગુલાળી છાઇ જાજમ, બોલાવી
 હંપતીને નમે નમતી શમે,
 પ્રિયા ચંદા તારાના દડા ફેંકી ખ્યારા ચન્દ્ર—
 સાથે રમે, ધુમે, ભમે—બુઝોને

ફકિમણી— (૧૦)

મારે તારી સાચી સગાઈ,
 ફકમૈયો મા-જયો પણ તું સ્નેહ સવાયો ભાઈ-મારે.
 તેજ સગાં જે કરે ભલાઈ, બાકી કૂર કસાઈ,
 ભકિતથી ભગવાન મળે, મને તુંથી કૃપણ કમાઈ-મારે.

(૧૧)

રાધા—આતે કેવી કહેયાજી માયા તમારી
 માયાથી બનો છો બહુરૂપી નર-નારી— આતે
 કૃપણ—^૧આત્મા આ નથી સ્ત્રી, પુરૂષ કે નથી કુમાર-કુમારી,
^૨અવ્યક્ત હું તેને તનુધારી, માને તે અભિચારી;
 રાધા—સાંવરિયા તમારી ગીતાની બલિહારી— આતે

૧ નૈષ સ્ત્રી ન પુમાનેષ ન ચૈવાયં નપુંસકઃ । ઉપનિષદ્ ॥
 ૨ અવ્યક્તં વ્યક્તિમાપન્નં મન્યન્તે મામબુદ્ધયઃ
 ॥ ગીતા ૭-૩૪ ॥

કર્મયોગ-કેદીઓ— (૧૨)

ગુર્જર ભુમી માત, અમારી ગુર્જર ભુમી માત;
 જનની જગ વિખ્યાત, અમારી ગુર્જર ભુમી માત.
 હગમગ હોલે ઋદ્ધિગુગળશા, શેત્રુંજે આબુ ગિરનાર;
 નદી નર્મદા, સિંહ નાદથી, ગર્જે શૂર સૌરાષ્ટ્ર— અમારીં
 દિવ્ય દ્વારકા પરે કરે, સામ્રાજ્ય કૃષ્ણ—સમ્રાટ,
 તીર્થરૂપ જેની ગીતાથી, પાવન માનવ જાત— અમારીં
 નોછાવરશું રાજ્યભુમિપર, તન; મન, ધન, ભક્તીભાત;
 યોલો શ્રીભરત ભુમિનો જય જયશ્રી દ્વારકા નાથ—અમારીં

સિદ્ધિ— (૧૩)

અમે પ્રેમગગનનાં પંખીડાં જશું નંદનવન મોઝાર;
 નંદનવન મોઝાર તણ તન પિજર બંધન જાગ—અમે.
 સ્થૂળશરીરનો નાશ પથ્થર, જલ, અનલ, ^૧ અનિલ, ^૨ કરનાર;
 પણ પ્રેમ—પિયૂષ પાન પીવેલો, આત્મા ^૩ અમર રહેનાર—અમે.

રૂકિમણી— (૧૪)

હું શ્રી કૃષ્ણજીની પાછળે ચેલી થઈજે,
 કૃષ્ણ તણા પ્રેમ મંત્રની ચેલી થઈજે— હુંં

● દીક્ષાના હાથીઓ જેવા.

૧ અગ્ની, ૨ પવન. ૩ અજો નિત્યઃ શાશ્વતોઽયં પુરાણઃ

॥ ગીતા ૨-૨૦ ॥

સૌભાગ્ય બિંદી ભાલમાં, મેં કૃષ્ણ પ્રીતિની કરી,
 બંગડી કૃષ્ણકૃપા તણી, કાંડા મહીં મેતો ધરી.
 એ નાથ કેરા નામની નથ નાકમાં પહેરી રહી,
 હરિવર તણા એ હાથને, હું હૈયાહાર કરી રહી;
 કૃષ્ણ-કાય-કલ્પવૃક્ષની વેલી થઈ જો—

હું

પ્રથમ અંક સમાપ્ત.

અંક ૨ જો.

કર્મયોગ—

(૧૫)

નાટ્યભૂમિકા જગત સાર, પત્રો જન પ્રાણિમાત્ર;

ધર્મ, ફર્જ, મળ્યા પાઠ, નટવર ઇશ સૂત્રધાર.

નાટ્ય

જન્મ, મરણ, બેડી હાથ, જો છે કર્મ ઋણ માથ;

ઋણમુક્ત થવા કાળ, થાઓને તમે તૈયાર.

નાટ્ય

દુનિયાની રંગભૂમિ ઉપર જનપાત્ર વર્ગ પ્રવેશજો;

પડદો પડે નહીં ત્યાં સુધી, નિજ પાઠમાં તત્પર થજો.

તે પાઠ પૂર્ણ તપાસવા, ઇશ-સૂત્રધાર નિહોકતો;

નિજ પાઠમાં જો ભૂલશે તો અંતરિક્ષે ઢંડતો.

નાટ્ય

રૂકિમણી—

(૧૬)

યતઃસુધર્મસ્તતો જયઃ એ સત્ય વચન સમજી રાખો,
 બળી અટળફળ ભૂતળમાં, કરશે તેવું ભરશે ચાખો;
 નેકીતું ફળ ફડું મળશે, બદી તણું યુરું લાખો,
 તરાય નહિં ભવસાગર કદિ જો, પાપ પત્થર બાંધી રાખો;
 કાંટો ખુંચાડ ન કોઈને, જો પુણ્યવત્ત ખીલ્યો છે તું,
 મા ઝેર દે તું કોઈને, અમૃતરસે ફાલ્યો જો તું;
 મા નાખ આગે કોઈને રે, ઘાસનો પુજો છે તું,
 ન હુબાડ જળમાં કોઈને આ, માટીનો ઢલો છે તું.

યતઃ સુધર્મ.

સિદ્ધિ—

(૧૭)

પાપનો ઘડો ફેડું આ વાર,
 પાપી તો થવાજ જોઈએ ઠાર. પાપનો.
 પરનારી કટારી લઈ હિરે વ્યભિચારી તે ન કર્યો
 કંઈ વિચાર ?

રૂકિમણી—તારો બેટો છું હું આજથી માવડી,

પગે પડું છું ઉગાર, પાપનો.

(૧૮)

રાધા—ધીરાં ભાભી અધીરાં વરઘેલાં ને રસીલાં

દેખાડું મારા વીરાં.. ધીરાં.

સિદ્ધિ—ક્યાં એ મુજલોચન તારા, રતિ ભરતીના કિનારા

વચંત વેલીના ક્યારા ? ધીરાં.

રાધા—હુમંતર હું માફ છું, મીચો તમારી આંખ;
નાથ સાથ લેટાડું છું,

કર્મયોગ—જોલી નાંખો આંખ.

સિદ્ધિ—મુજને હુચ્યાં દો જાવા, ન્હોતાં જાણ્યાં આવાં.

કર્મયોગ—જાવા નહિ દઉં નખરાળાં. ધીરાં.

રૂકિમણી— (૧૬)

હું નમું નાથજી અશરણુ શરણુ—

મુજ નેત્રપુલે પૂજું તમ ચરણા.....હું નમું.

ત્રિવિધ તાપથી તેપલ તનુ^૧ પલ્લવના કલેશ કીચડમાં;

ઠગખગથી ડરતી માછલી પર, વરસો ધર્મામૃતડાં....હું નમું.

મોક્ષ મલકતો જીવન પ્રભાતે, છાંટી પુણ્યનાં કિરણાં;

વિરહની ધુમ્મસ મારી નિવારો, ઝરો મિલન-સુખઝરણા.

હું નમું.

રૂકિમણી— (૨૦)

આવો મારા સૌભાગ્ય-સિન્ધુના ચંદ્રમા;

મારી પ્રીતિ ભરતીના પૂણિમા—

આવો.

ગંગાજળ રણમાં વહું રે, મંગલ જંગલ માંદા,

મોક્ષ મધુરાં મિલનથી, પ્રદ્યાનંદ પીવાય,

પુણ્ય કલ્પદ્રુમના સમા.

આવો.

બીજો અંક સમાપ્ત.

અંક ૩ જો.

રૂકિમણી—

(૨૧)

પ્રભુ કહું પ્રાર્થના પાલવડો હું પસારી

લેજો અબળાને ઉગારી.

પ્રભુ.

મુજ નયનભીનાં અશ્રુ અંજનથી લખી અરજી હરિ,
 કુમકુમ પલજ્યા ગાલ બિન્દુથી, છાંટી આ કંકાતરી;
 ત્રણ દિવસ માંહિ પધારી આંહિ, પ્રિયુ મને જાઓ હરી;
 મેં વર તરિકે લીધા તમને ઉરે ધધિર કાતરી.

નહિ આવો હંસ તો રૂકિમણી—મણીને,

જશે શિશુ—કાળ ઉપાડી.

પ્રભુ.

રૂકિમણી—

(૨૨)

લાજ મારી તમારે હાથે હરિ,
 એ પાપી મને નહિ તો જશે હરી;
 અન્તર્યામી છો દિલ દર્દ શું સુણાવું ?
 સર્વજ્ઞને શો સંદેશો કહાવું ?
 સર્વ શક્તિમાનને લલા અશક્ય શું ?
 જો તમને તમારાંની પરવા જરી.

લાજ.

લાજ.

(૨૩)

કુર્મયોગ—બન્યા તમે પછા ઉલ્લુના સરદાર,

આરબ—તારે ખાતર બધું થાવા તૈયાર.—બન્યા.

તારી પાછળ થયો છું લરડું

કર્મયોગ—ખનો મારા સવારીના ટરડું

પ્રારબ્ધ—લલે બેસો મારાં માન ખરડું

કર્મયોગ—તું કર્મનો પ્રારબ્ધ તાબેદાર—ખન્યા.

ગાયિકા—

(૨૪)

ચાર મને મારો ના, નયનોના મારે
કાળજડું કોરે ના ભમરકટારે—ચાર.

ઘાયલ થઈ હું મુખ મલકારે
કાતિલ કમરપર હારે

પાગલ, કોકિલશા કંઠ ટહુકારે
આધીન છું આંખને ઈસારે

કૃપણ—

(૨૫)

પ્રજા સંતુષ્ટ સુલક્ષિતમાન, તેના રાજાનું કલ્યાણ;
ખિલાવો રાજ્ય તણું અભિમાન, કે પછી ઠોકરમાં.
આસમાન. પ્રજા.

ઉત્તમ ન્યાય-નિયમ-શિક્ષણથી, શસ્ત્રાસ્ત્રે બળવાન—
પ્રજા, દેશને રાજ્ય ચરણમાં, દીયે જાન સંતાન;
થાય કુરબાન, સેજવે માન. પ્રજા.

સિદ્ધિ—

(૨૬)

મદનમોહનમાં બાઈ હું મ્હોવાઈ ગઈ,

મ્હોવાઈ ફંદામાં ફસાઈ ગઈ.

મદન.

નહોતું જાણ્યું કે આમ દિલડું અચાનક ડુલી જશે,

તમારી મોહીની—મૂરતમાં બીજને ખૂલી જશે;

પેલા આશકના કલેજમાં આ ખબર ફુટી થશે,

દશા બિચારાની અરે હાયરે, બાઈ ખુરી થશે;

કોઈ દેજે દિલાસો એ પાગલને જઈ.

મદન.

સર્વે—

(૨૭)

મંગલ વર્ષો પ્રભુ વરસાવો

દાંપત્ય-કલ્પતરૂ ખીલાવો—મંગલ

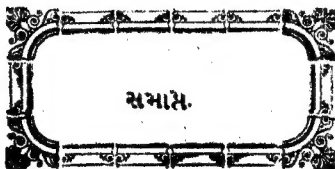
ઘર ઘર ક્યારડે પારિજાત—

પુલડાં શાં બાલુડાં વિકસાવો

જીવનપરિમલથી ભારતને

નંદનવનમાં મ્હોકાવો—મંગલ

॥ इत्योम् ॥.

સમાપ્ત.

શા. લ લુ ભા ઇ મ નો ર દ્ય સ.

અમદાવાદ ઠા. માણેકચોકમાં

સુતર કાપડ વીગેરે કમીશનથી મોકલનાર.

સ ક રા ભા ઇ લ લુ ભા ઇ.

ગામડી કાપડના વહેપારી

ઠા. મસ્કતી મારકીટ અમદાવાદ

શ્રી દેશી નાટક
સમાજ

જાહેર ખબર.

કે. ભાંગવાડી, પ્રી.
ધીએટરમાં, મું

નીચે લખેલાં પુસ્તકો શ્રી દેશી નાટક સમાજનો મુલામ જવા
ત્યાંથી અથવા અમદાવાદ તળપદમાં પ્રસિદ્ધ હતા પાસેથી મળતા.
જેઓ સાહેબને જોઈતા હોય તેઓએ સોઢી કાઢી મળતી મળતી
વેલ્યુપેબલ તથા નોટપેટ કાગળ રાખવામાં આવશે નહિ. નીચે
પુસ્તકો ખેંચ્યાનાની કિંમતે મળશે.

૧ સતી સંયુક્તા	૧૯ શ્રી બદ્રાણુ	૩૭ લક્ષ્મીનિખિલા
૨ સંગીત લીલાવતી	૨૦ સતી દ્રૌપદી	૩૮ હંસાકુમારી
૩ પવિત્ર લીલાવતી	૨૧ કળીરસાળ	૩૯ શુભળકાવલ
૪ સતી પાર્વતી	૨૨ શ્રી સન્નાસી	૪૦ આનંદસાંદ
૫ અશ્રુમતી	૨૩ જાડીમ દુલીઆ	૪૧ કમલેશ
૬ રામ વિયોગ	૨૪ મહન મંજરી	૪૨ તરલાંદ મેલ
૭ મ્યુનીસીપાલ છ.	૨૫ સતી પદ્મિની	૪૩ સમાગદા
૮ ભાગકુમાર	૨૬ અલ્પાસિંહ	૪૪ કૃષ્ણ સુદામા
૯ સરદારબા	૨૭ ભગવદ ગીતા	૪૫ મહાકવિ મળીદ.
૧૦ હમાદેવડી	૨૮ કુલીન નાયકા	૪૬ રાગરતન
૧૧ વીણાવેલી	૨૯ સતી હમયતી	૪૭ પ્રહલાદ વિજય
૧૨ વિજયા વિજય	૩૦ સતી સુલોચના	૪૮ કૌરવ પાંડવ બા.
૧૩ મહન મંજરી	૩૧ દેશર કીશોર	૪૯ જળધર સતી વૃંદા
૧૪ હૃદયભાણુ	૩૨ સુભદ્રા હરણ	૫૦ કૌરવ પાંડવ બા
૧૫ મોહિની ચંદ્ર	૩૩ હર્વશી	૫૧ સૌંદર્ય વિજય
૧૬ વિજય કમળા	૩૪ રાઠોડ કન્યા	૫૨ દેરી દેવહુતી
૧૭ ગીતા સુંદરી	૩૫ પવિત્ર લક્ષ્મી	૫૩ મહારાજા અશો
૧૮ સતી સીતા	૩૬ કુસુમલતા	૫૪ રૂકિમણી હરણ

